

“Anagrama ja pot anar sense mi”

Jorge Herralde (Barcelona, 1935) ha decidit de vendre l'editorial familiar i independent Anagrama a la italiana Feltrinelli. Els cinc anys vinents seran de traspàs accionarial progressiu. El 2016 Feltrinelli acabarà adquirint la major part de les accions i llavors Herralde deixarà el segell que va fundar el 1969 i que s'ha convertit en un dels més prestigiosos, moderns i influents –i també, més consolidats– del mercat hispànic, amb més de 3.000 títols publicats, una part considerable dels quals es reedita contínuament. Alhora, és una de les que ha tingut més interès per a fer arribar els millors autors catalans als lectors en llengua castellana.

—Per què us vàreu fer editor?

—Perquè vaig tenir aquesta estranya vocació de ben jove, ben aviat. I si vaig estudiar enginyeria va ser amb el cos present i la ment absent. Era el típic lector omnívor i voraç, ja des de la infantesa. A final dels anys 50, o potser abans, amb el meu gran amic Carles Duran, futur cineasta, fill d'un pare que tenia un taller d'enquadernació que treballava per a diversos editors, vam empescar-nos un primer projecte editorial: intentar editar, enquadrades per passar censura, les obres completes de Sartre i Camus, un projecte naturalment fora de lloc. I així ho van considerar l'editorial Gallimard, que tenia els drets d'aquests llibres, publicats individualment a l'Argentina.

—Fora de lloc?

—Una editorial desconeguda que volgués començar amb un projecte tan ambiciós no era de fiar, lògicament, i no ens van autoritzar l'edició. Vist ara, amb perspectiva històrica, els dono tota la raó. A part alguns altres projectes més o menys elaborats durant els 60, el setembre del 67 vaig prendre la decisió de començar una editorial. La segona meitat de la dècada dels 60 va ser una època d'una gran ebullició intel·lectual i política, sobretot a Barcelona, amb nombroses iniciatives d'arquitectes, de fotògrafs, d'editors, etcètera. Va apa-

Anagrama es convertirà en un segell de l'editorial italiana Feltrinelli, que en garantirà la línia editorial. Jorge Herralde, que n'és el fundador i el director, repassa els més de quaranta anys de vida d'Anagrama.

rèixer Lumen, i el 69, Anagrama i Tusquets. El 62 ja havia sorgit Edicions 62 i va ser també els 60 quan es va consolidar Seix & Barral, dirigida per Carles Barral. Gràcies a la llei Fraga, malgrat el nefast personatge que era, hi havia unes escaletes a la censura i es podien publicar coses impensables, si bé amb un nombre considerable de segrestos de llibres i de revistes, i Anagrama va ser una de les més damnificades, cosa també comprensible tenint en compte què publicàvem. Van ser uns deu llibres segrestats. Perquè, encara que allò que més m'interessava era la literatura, en aquells anys tocava, ens va semblar, incorporar una gran quantitat de textos polítics de l'àmbit de l'esquerra, no publicats fins llavors.

—Però no de l'esquerra ortodoxa.

—No. La gran part era de l'esquerra heterodoxa, com es veu al catàleg: Trostki, Rosa Luxemburg, els situacionistes francesos, el Che, Bakunin, Mao... I això va donar una coloració política que ara, fent una mica de conya, podríem anomenar el supermercat de la contestació política. I, a més, a la dècada dels 70, incorporant, en l'àmbit de l'assaig, els corrents de pensament que en aquell moment eren nous i vius en el panorama europeu, i desco-

neguts aquí, com l'antipsiquiatria, el freudo-marxisme o l'estructuralisme. I també la literatura, amb la col·lecció “Serie Informal”, que responia al seu títol, i on es publicaven igual els sonets de Shakespeare amb la traducció d'Agustín García Calvo, que la correspondència de Sade i els escrits íntims de Stendhal, o bé el primer Tom Wolfe i Donald Barthelme, el millor contista nord-americà de l'època. Un fet important d'aquell període inicial va ser la creació del premi Anagrama d'assaig, una de les coses de les quals em sento més satisfet, un premi pioner en assaig que es va concedir per primera vegada el 1973. Llavors ja hi havia molts premis de novel·la –no els milions de premis que hi ha ara–, però no pas d'assaig. Ara s'ha convertit en el premi d'assaig degà, segurament europeu, amb 38 convocatòries i on s'han fet conèixer bastants dels noms més interessants del pensament en llengua espanyola, tant d'aquí com de l'Amèrica Llatina. Des del començament, amb noms com Rubert de Ventós, Eugenio Trías, Pere Gimferrer, Fernando Savater, molts a l'inici de la seva carrera. I continuant endavant, Vicente Verdú, José Antonio Marina –amb el seu primer llibre–, Josep Casals amb un gran llibre, Miquel Morey, i tants altres. O, per exemple, Carlos Monsiváis, el gran autor mexicà.

—Una de les primers col·leccions d'Anagrama era en català.

—Exacte. Anagrama va començar amb tres col·leccions simultànies, pràcticament, el 69. “Argumentos”, dedicada a l'assaig de ciències socials, es va estrenar amb el llibre *Detalles*, de Hans Magnus Enzensberger. “Documentos”, que va ser la més maltractada per la censura, amb obres polítiques, d'anàlisi política. I “Textos”, en català. “Textos” va presentar obres publicades a l'Amèrica Llatina de difícil accés, que jo considerava fonamentals i que en algun cas havien estat llibres de referència personal, com *L'ofici de viure*, de Cesare Pavese, que va ser el primer; o *Tristos tròpics*, de Lévi-Strauss, amb

una gran traducció de Miquel Martí i Pol. També *El capitalisme monopolista*, de Paul A. Baran i Paul M. Sweezy, autors de la nova esquerra anglosaxona, el *Baudelaire* de Sartre i *El teatre i el seu doble*, d'Antonin Artaud, aquest darrer publicat el 1970.

—**I aquí es va acabar la col·lecció.**

—Van ser cinc llibres, amb uns resultats tan magres que vam haver d'aturar la col·lecció. Precisament en aquella època, la magnífica col·lecció "El Balancí" d'Edicions 62, dedicada bàsicament a la millor literatura estrangera del moment, la van haver de reorientar dràsticament i a partir d'un número determinant, cap al 80 o 90, va publicar només autors en català, amb alguna incrustació episòdica de literatura traduïda. És a dir, en aquells anys la traducció al català no funcionava.

—**Cap col·lecció dedicada a la novel·la, aquells primers anys.**

—No. Textos polítics, sobretot. I molt assaig.

—**L'època, la urgència de l'època, demanava textos polítics.**

—Així va ser. La narrativa amb força no neix fins el 1977, amb la col·lecció "Contraseñas", col·lecció que publicava llibres que es van qualificar de literatura salvatge, marginal, provocativa, amb textos de Charles Bukowski, de Copi —a l'època, molt famós— i també del nou periodisme: Tom Wolf, Hunter S. Thompson... La col·lecció va ser molt important per a l'editorial, durant els 70 i els 80, perquè vam incorporar-hi autors de gran èxit, com Tom Sharpe i Roald Dahl. I el 81 sorgeix "Panorama de narratives", de literatura traduïda, que, malgrat que la majoria d'autors eren desconeguts, es va implantar ràpidament, sobretot gràcies a un doble fenomen simultani, el de Patricia Highsmith, i el de *La conjura de los necios*, de John Kennedy Toole. La Highsmith s'havia publicat en col·lecció de quiosc, i, per tant, havia quedat una mica degradada, i nosaltres la vam incloure en una col·lecció d'alta literatura, al costat de Joseph Roth i de Thomas Bernhard. Li vam publicar vuit llibres en un any, entre els quals *Extraños en un tren* i els primers de Tom Ripley, i va quedar implantada. Durant molts anys ha estat un pilar de l'editorial. Més tard, el 87, va venir *Bella del señor*, d'Albert Cohen, i

Jorge Herralde és el fundador i director de l'editorial Anagrama, creada a Barcelona el 1969.

molts èxits destacats. I, pel que fa a la literatura en llengua castellana, el 84 neix "Narratives hispàniques".

—**La conjura de los necios va catapultar l'editorial, recordo. Es va convertir en la novel·la de moda, a partir de l'estiu del 1982, i l'èxit va ser imparable. D'aleshores ençà, mai no ha desaparegut de les llibreries. A més, vàreu fer una troballa, perquè l'autor no solament era desconegut, sinó que ja s'havia suïcidat perquè no havia trobat editor, i va ser la mare, que va poder publicar-lo.**

—La va publicar en una petita editorial d'una universitat de Nova Orleans, Louisiana Press, que no s'havia dedicat a la narrativa. Em van enviar els seus catàlegs i hi havia la reproducció del pròleg d'un gran novel·lista americà que la feia atractiva. Vaig demanar-ne l'opció. Primer va costar, però quan va començar el boca a orella, al cap de sis o set mesos es va convertir primer en un *best-seller* i després en un *long-seller*.

—**Recordo que em vàreu comentar que aquell estiu, quan tornàveu de les vacances, us vàreu trobar amb**

la sorpresa que les llibreries havien demanat més i més exemplars del llibre, fins a exhaurir-se. El lector polititzat d'Anagrama s'havia cansat de la política i finalment s'interessava per la bona literatura i fins i tot pels llibres divertits.

—Sí, va ser una sorpresa. Al setembre s'havia exhaurit. La gent el llegia a les platges. Aquí caldria parlar d'un fet. Arran de les primeres eleccions que guanya Suárez, el juny del 77, em sembla, totes aquelles quimeres de molta gent que pensava en un ruptura radical, en una sortida molt més revolucionària, desapareixen. I la majoria creuen que, a tot estirar, el país podia aspirar a una democràcia d'origens franquistes, i això els va destempar. Es van produir reaccions diverses. Hi va haver gent que va abandonar completament la política i fins i tot el país, gent que se'n van a anar a l'Índia i derivats, o van començar amb l'heroïna. Molts dels més inconformistes es van quedar pel camí. Uns altres van decidir de fer carrera política, inserits en els partits corresponents, i van abandonar en bona part la lectura de l'assaig, perquè consideraven clausurada la seva formació política, això dit *grosso modo*. I després hi ha lectors, com jo mateix, que havíem llegit tanta literatura política, durant més d'una dècada, que teníem ganes de bona literatura. I molts seguidors fidels que havíem tingut deixen de llegir certes col·leccions, com els "Cuadernos Anagrama", de textos breus i de moltes disciplines, i molt seguits. La tanquem el 1982 amb 165 títols publicats. Recordo una frase definitiva de la llibretera del Cinc d'Oros, la llibreria més roja de Barcelona, que va dir: "Tinc exactament els mateixos clients que abans, però en comptes de

"Els autors catalans tenen dificultats objectives per a vendre les versions castellanes dels seus llibres"

demanar Mao o Lenin, ara demanen Highsmith i Chandler." Aquesta era la nova realitat.

—Una realitat més satisfactòria, quant a les vendes i, per tant, als resultats econòmics, no?

—Sí. Amb el desencís polític i els segrestos estàvem en una situació bastant precària, i amb "Panorama de narrativas" la situació financera d'Anagrama es va començar a tranquil·litzar. Això em va encoratjar a crear una col·lecció dedicada a la narrativa en llengua espanyola.

—I a crear un premi de novel·la?

—En efecte. Els premis a obres inèdites són un invent del nostre país que va tenir la bona fortuna de començar amb el premi Nadal, que durant els 40 i els 50 va ser el premi literari per excel·lència, amb el gran encert inicial de *Nada*, d'una desconeguda Carmen Laforet, excel·lent novel·la. I després, els 60, va ser l'etapa d'esplendor del Biblioteca Breve de Carles Barral, amb Juan Marsé, Luis Goytisolo, Caballero Bonald, i un dels trampolins importants del boom llatinoamericà, entre els quals Mario Vargas Llosa, Guillermo Cabrera Infante i Carlos Fuentes. En canvi, els anys 70, que van ser els anys de la política, de la teoria, amb moltes majúscules, d'una narrativa experimental que més aviat refusava el lector o no el tenia en compte, hi va haver com una decadència de la lectura de novel·les —parlo *grosso modo*— i això ho indiquen també els premis Biblioteca Breve de Seix Barral i el Barral de novel·la de la nova editorial Barral Editors. Els dos premis van naufragar i van desaparèixer al llarg dels anys 70. Llavors, tenint en compte que el Nadal ja no tenia ni de bon tros la rellevància que havia tingut, em va semblar que un premi atorgat per una editorial com Anagrama podria desvetllar interès, i així va ser. Vam tenir la gran sort que el primer any es va presentar Álvaro Pombo, amb *El héroe de las mansardas de Mansard*, un autor pràcticament desconegut, sense obra, i un parell de llibres que havien passat desapercibuts, i ara és un dels millors novel·listes espanyols: membre de l'acadèmia, no sé quants premis... I l'altre, Sergio Pitó, amb *El desfile del amor*, un escriptor mexicà llavors mig desconegut, que després ha guanyat el Cervantes i el Juan Rulfo. El premi

L'editor ha creat un catàleg que ja compta

els anys 80 va ser una de les rampes de llançament d'allò que la premsa va anomenar la nova narrativa espanyola, amb autors com Javier Marías, Félix de Azúa, Vicente Molina Foix o Justo Navarro, a més de Pombo. I amb alguns finalistes, aquells primers anys, que després han fet una llarga carrera, com Rafale Chirbes o Enrique Vila-Matas.

—Quina novel·la espanyola marca un abans i un després, al vostre entendre, pel que fa al pas de la novel·la experimental i difícil de pair a la novel·la que satisfà tota mena de lectors?

—*La verdad sobre el caso Savolta*, d'Eduardo Mendoza.

—A Seix & Barral.

—Sí.

—La conjura és el llibre més venut de l'editorial?

—És un dels més venuts. Es transmet com un admirable virus de generació en generació. No recordo quants se n'han editat, però són moltíssims. Però també tenim més llibres que s'han venut molt.

amb més 3.000 títols, i molts es reediten constantment.

I tots literaris, com *La conjura*, que va guanyar el Pulitzer, no ho oblidem. *El dios de las pequeñas cosas* d'Arundhati Roy; *Sostiene Pereira* d'Antonio Tabucchi; *Seda* d'Alessandro Baricco. I tot Tom Sharpe, un autor molt popular. *A sangre fría*, de Truman Capote, és un altre *long-seller*. I *Lolita*. Una altra de les coses de les quals em sento satisfet són les biblioteques d'autor, com les de Nabokov i Capote. Sense posar l'etiqueta, Anagrama, com totes les editorials literàries més conscients o més interessants, fan l'anomenada política d'autor, és a dir, anar seguint l'obra d'un autor durant anys i decennis. Això no es pot fer amb tots els autors, però, en el nostre cas, amb un nombre elevat. Com els anglosaxons.

—**Quan un autor de la casa us abandona, us fa perdre la son?**

—Ha passat poques vegades. Gairebé es podrien resumir en tres casos, Tom Wolfe, Javier Marías i Enrique Vila-Matas, i això entra dins la més estricta normalitat estadística, tal com

va el mercat i el món, i tal com són de complicades les relacions entre autor i editor, i tal com ho gestionen psicològicament els autors que triomfen després d'un llarg període de no fer-ho. A vegades, les necessitats econòmiques d'aquests autors que triomfen no tenen res a veure amb les vendes dels seus llibres, però els grans grups editorials, ni que sigui per posar-se una medalla, els poden fer ofertes temptadores que satisfan aquestes necessitats. Una altra cosa és que això no et sàpiga greu, però a aquestes alçades del partit, com es diu, sense ser agradable s'entén perfectament.

—**En aquell film de l'home llop protagonitzada per Jack Nicholson, l'actor fa d'editor i, quan el fan fora, aconsella al seu substitut només dues coses: que no s'oblidi de trucar als autors i que no estalvi els exemplars que s'envien de franc a la premsa.**

—Són bons consells. He tingut una molt bona relació amb la gran majoria d'autors. Però passa que en tenim molts

i no em puc dedicar monogràficament a tots, i de segur que hi ha autors que consideren que no els fem prou festes, a partir d'un nivell de triomf, però són casos estadísticament atípics. I amb els exemplars de premsa és ben sabut que fem unes trameses considerables, de més de 300 exemplars de cada títol, i més encara si hi ha visites de l'autor o adaptacions cinematogràfiques. I això d'una manera automàtica. Des de sempre he tingut molt en consideració el departament de premsa perquè penso que la premsa cultural és la nostra còmplice més immediata, si els agrada allò que publiquem, igual com els llibreters són els còmplices necessaris. D'aquí ve la meua actitud bel·ligerant contra el preu lliure del llibre que volia implantar el govern Aznar. El manifest que es va imprimir i llegir a les llibreries va ser una idea meua, i a més el vaig redactar jo. El preu lliure ha tingut uns resultats catastròfics a Anglaterra i als Estats Units. Ha contribuït a la popularització desorbitada de *best-sellers*; ha fet créixer la dificultat per a publicar autors nous; ha fet tancar llibreries mes culturals; s'hi ofereix un menú literari de qualitat inferior; i, a més, hi ha pujat la mitjana del preu del llibre en conjunt, superior a la dels països que mantenen el preu fix. El preu fix és una barrera contra l'allau de banalització que ens envaeix, motivada per la creació de grans grups editorials que necessiten llibres de ràpida rotació i molta venda, i a aquests grups els llibres més exigents i de fons els fan nosa.

—**Heu canviat el títol de molts originals?**

—Uns quants, sí. Un de Vila-Matas, *El viaje vertical*, és meu. No recordo quin era el seu. I molts altres, sí. Un *hobby* que he tingut en moltes ocasions. Tampoc una mania, ni de bon tros. El considero important, el títol. També els noms de les col·leccions, que han estat molt breus o molt suggeridors. En algun cas, són una picada d'ullet a una literatura molt especial.

—**I molts textos?**

—En alguns casos es fa allò que anomeno cirurgia menor, petits retocs. Sempre com a suggeriment als autors. Els autors hi tenen l'última paraula. Un bon text pot ser ajudat per uns ulls que hi ha darrere l'autor. Per a matisar alguns defectes o millorar coses. En

general, els nostres autors estan molt contents amb Anagrama, i una de les raons és la cura amb què tractem els manuscrits i les traduccions. Les traduccions es revisen dues vegades. Un editor pot publicar cent títols l'any, però un autor, un cada dos o tres. Per a ell és com un tresor i per a l'editor també ho ha de ser. També els consultem les cobertes, les contraportades, les faixes... Els enviem les proves. Quan surt un llibre no hi ha cap sorpresa per part de l'autor: l'han pogut revisar a fons. I després juguem a fons en la promoció de cada títol.

—Una prova de l'èxit de les col·leccions d'Anagrama és que heu sabut mantenir-ne el disseny al llarg dels anys, un disseny —segon mèrit— que sempre recorda que el llibre és d'Anagrama, sigui quina sigui la col·lecció.

—Per a mi ha estat fonamental, ja des dels inicis. Havien de ser tan boniques i atractives com fos possible, i havien d'identificar immediatament les col·leccions d'Anagrama a les llibreries, amb elements tipogràfics comuns.

—Com veieu el futur del llibre? Podeu fer un pronòstic?

—Penso que ningú, o molt poca gent, en aquests moments, no pot fer cap pronòstic clar, amb els canvis tecnològics que es produeixen d'aquesta manera tan vertiginosa. No es pot preveure. Almenys jo no jugo a fer de profeta. Als Estats Units, de l'un any a l'altre, el llibre electrònic ha pujat de l'1% al 7% i no sé si pujarà gaire més ni si això afectarà les llibreries, o els grans grups, amb una solidesa financera més gran però amb una fragilitat intrínseca, a causa dels costos d'estructura. Potser seran temps més propicis a les petites editorials d'una o dues persones que persegueixen l'excel·lència, com es comença a veure. Que la promoció sigui la qualitat dels llibres i la marca. Amb economia de guerra, un criteri molt selectiu. I anar fent catàleg. Sempre que hi hagi una xarxa de llibreries que fan d'incubadores, com Laie i la Central, on es poden trobar de forma destacada els llibres d'aquestes petites editorials. Jo que llegeixo molta premsa anglosaxona, la situació de les llibreries que pertanyen a grans cadenes és de perplexitat i terror.

Anagrama ha traduït a l'espanyol una setantena de llibres catalans.

—Hi heu rumiat gaire temps, sobre el futur d'Anagrama?

—Sabia que un dia hauria de pensar-hi en ferm. Havia rebut ofertes, però em sentia molt a gust amb Anagrama independent i no em calia cap finançament ni cap vinculació amb un gran grup. Fins que a la Fira de Frankfurt del 2009 el meu amic Carlo Feltrinelli i jo ja vam xerrar en ferm sobre la qüestió. Ell ja m'havia dit que si mai volia vendre l'editorial en parléssim. Les meves relacions amb la família són de dècades. De molt bona amistat personal i també de sintonia editorial i ideològica, amb catàlegs força similars. A més, té una xarxa de llibreries importantíssima a Itàlia, important per a Feltrinelli i per a totes les editorials culturals i progressistes: 103 llibreries grans, centríques, que han impedit que la FNAC s'establís a Itàlia. Amb diferència, Feltrinelli era el soci més adequat, i ells també ho consideren així. Per això els feia molta il·lusió d'entrar a Anagrama, tenint en compte, a més, la implantació d'Anagrama a Amèrica.

—Heu estudiat més possibilitats?

—Quines hi havia? No podia pensar en un gran grup. Ser una editorial d'un dels grans grups d'aquest país comportava el perill de la despersonalització del segell, com ha passat en més d'un cas. A més, hauria implicat la incorporació de la plantilla a la casa mare

i alguns, lògicament, s'haurien quedat sense feina.

—D'aquí a cinc anys, Feltrinelli haurà de trobar un nou Jorge Herralde.

—El candidat que sembli més idoni. De moment, he deixat la direcció comercial i administrativa a mans d'un gerent, Faustino Linares, un gran professional que va començar el 1970 amb la fundació de Distribuciones de Enlace, on érem nosaltres, amb Comín, Barral i Tusquets. Fer la doble direcció, comercial i literària, ja m'era un esforç considerable, tot depenia massa de mi.

—A diferència de més editorials, amb responsabilitats més repartides o canvis de directors editorials, Feltrinelli s'ho jugarà tot en el nom del vostre substitut.

—Jo no voldria personalitzar tant. Aquí hi ha un equip de gent molt solvent que participa activament en la marxa de l'editorial, a més d'una bona relació amb els agents literaris a causa de la bona política d'autor, del nostre sistema de promoció i de la seriositat en els pagaments, etcètera. La marca Anagrama ja pot anar sense mi. Amb un bon equip al darrere i un successor, és clar.

—De segur que us sentiu orgullós de ser l'editorial de llengua castellana potser més atenta a la literatura catalana, però insatisfet dels resultats.

—Ara en tenim uns setanta. Tots són triats per la seva qualitat, però amb resultats objectivament descoratjadors, excepte Quim Monzó, a partir del tercer o quart llibre; *La cocina de la escritura*, de Daniel Cassany; i ara Sergi Pàmies, a partir del títol número vuit. Hi ha dificultats objectives. A gairebé tots els països venen els autors del país i els anglosaxons, i els catalans traduïts en l'àmbit hispà són com els traduïts de literatura europea, amb l'agregant que ja han estat publicats en català i els mitjans de comunicació ja n'han fet ressò. A banda el refús que pugui sentir el lector *carpetovetònic* perquè els personatges es diguin Neus o Pep. I també de la poca relació de l'autor català amb el món cultural i periodístic de Madrid.

Lluís Bonada